

posunout ještě tímto směrem se zaměřením na maskulinitu, získávání cti a respektu.

V kapitole Pocit jednoty a sounáležitosti uprostřed „dramatu dějin“ se autor zaměřuje na emoce, které jsou generovány sounáležitostí s bytostí národního celku. Hovoří o pocitu spojení s masovým hnutím, pocitu, že to celý svět vidí. Tyto pocity jsou důležitým hybatelem revolučních událostí, ale ne jediným (s. 291–305). Kromě pocitu odpovědnosti za tok dějin a touhy být u toho, být hrdinou, protože celý svět to vidí, hraje podle Haluzíka důležitou roli imaginace a narace. Muži, kteří jdou do války, se také inspirovali legendami o historických hrdinech. Kapitola Být jako oni! je tak jednou velkou „módní přehlídkou“ různých odkazů k minulosti (s. 307–317). Aktéři inklinují k dobrodružným hrdinům. O pravém hrdinství se později vypráví, ale aby se o něm vyprávělo, musí být pravou dramatickou performancí. Proto aktéři odehrávají gesta ze starých lidových či filmových legend, které každý zná. To vše se odehrává v politickém a kulturním kontextu rozpadajícího se, do této chvíle určujícího, komunistického režimu. Historici jako Ken Jowitt říkají, že leninské režimy jsou režimy hrdinské. Hrdinské imaginární světy jsou pro aktéry důležitým nástrojem, který jim pomáhá čelit situacím, jaké ještě nezažili, jsou pro ně nebezpečné, ale mohou být správné a objevitelské (s. 364).

V poslední kapitole knihy se autor ohlíží za jednou z nejvýraznějších emocí doby počátku sledovaných etnických konfliktů devadesátých let 20. století, kterou je palčivý pocit „probuzení“ a s tím spojeného návratu ke kořenům. Radan Haluzík se snaží ukázat, jak je pro konflikty, o kterých hovoří, důležitým mobilizujícím faktorem politická estetika. Spolu s filosofem

Jacquesem Ranciérem se pokoušel nahlížet na předválečnou estetiku více konstruktivisticky. Jako na něco, co leží přímo u samotného kořene nacionalistického politického programu (s. 413). Hybatelem celého procesu, toho, proč jdou vlastně chlapi do války, je estetika, která má politický rozměr, protože má oslovit masy, všechny emoce kolem, důraz na krásu a autenticitu své vlastní národní kultury. Extatictí aktéři touží po jejím performativním zpřítomnění. Navíc i skrze reflexi vlastních emocí Radan Haluzík upozorňuje na to, jak lidé dokáží být fascinováni hnutími, jako je nacionalismu či fašismus. Autor upozorňuje na to, že pokud jsou sociálně mobilizačními idejemi fascinováni i výzkumníci, dokazuje to, jak silné emoce mohou taková hnutí vzbuzovat i v lidech, kteří již vědí, co zkoumají, na co se dívají (s. 9).

Radan Haluzík upozorňuje, že jeho knihu lze brát jako varování. Já jsem po přečtení nabyla stejného dojmu. Jen si vzpomeňme, kolikrát jsme zažili pocit, že chceme být hrdiny či hrdinkami, s domněnkou správnosti našich činů, ale dohlédli jsme přítom kontext celé situace?

Zuzana Trachtová

Luděk Jirka: *Migrace za lepším životem*

Fakulta humanitních studií UK,
Praha 2018, 181 s.

Pěčí Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze vyšla publikace, jejímž základem byla autorova doktorská disertace. Její obsah naznačuje již podtitul Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Sounáležitost s ukrajinským

národem a „vytváření“ krajanů. Autor se zaměřuje na potomky volyňských Čechů žijících v Rovenské a Volyňské (Lucké) oblasti, jejichž identifikace s českým národem a českými zeměmi je již velmi vzdálená a kteří se vesměs považují za příslušníky ukrajinského etnika. Krajanskou problematiku uchopil z aktuální, a to migrační perspektivy. A právě v tento moment vstupují do hry jejich čeští předci.

Jirka správně upozorňuje na skutečnost, že dosud nebyla věnována žádná pozornost těm volyňským Čechům, kteří se v roce 1947 nestali součástí organizované reemigrace a zůstali na Volyni. Šlo především o ženy, které žily ve smíšeném manželství s Ukrajinci, neboť reemigrovat mohly jen rodiny, jejichž „hlavou“ byl Čech. Po vzniku samostatné Ukrajiny v roce 1991 se vytvořil prostor pro vznik národnostních, tedy i českých, organizací na Ukrajině. Pod egidou České národní rady v Kyjevě působí dnes na Volyni krajanské spolky Stromovka v Dubně, Matice volyňská v Lucku, Česká beseda v Rovně a Žitomirské sdružení volyňských Čechů v Žitomiru.

Při svém terénním výzkumu autor navázal kontakty především s respondenty z prvních dvou organizací, které se nacházejí v Rovenské a Volyňské oblasti Ukrajiny. Rozhovor vedl i s potomky krajanů, kteří v té době žili nebo studovali v České republice. Respondenty rozdělil do tří generací, neboť jejich vztah k předsídlení do ČR byl dán příslušností ke starší, střední či mladší generaci. Tendence migrovat byla největší u mladší generace a obecně vzrostla v letech 2014–15 v závislosti na ukrajinské politické krizi a válce na východní Ukrajině. Celkově pořídil 36 rozhovorů s respondenty z řad Čechů, kteří

nereemigrovali, a jejich potomků a s dalšími osobami z řad Ukrajinců.

Jirka zjistil, že oproti ostatním Ukrajincům mají mladí potomci krajanů vazby na ČR díky českým předkům a krajanským spolkům, do jejichž činnosti se zapojují. V nich poznávají české dějiny a geografii, učí se české písně a částečně jazyk. Pro potomky krajanů jsou určeny krátkodobé letní ozdravné a vzdělávací tábory, kde mohou získat první zkušenosti s ČR. Vzdělávacích pobytů se mohou účastnit i členové českých spolků, kteří nemají českého předka. Členové českých spolků se také v ČR účastní folklorních festivalů nebo výměnných pobytů mezi gymnázii nebo vysokými školami. V Dobrušce se každoročně uskutečňují měsíční kurzy českého jazyka, krajanům se nabízejí dvou- nebo jednosemestrální studijní pobyty na univerzitách v Brně a Praze.

Potomci českých krajanů mohou získat potvrzení o příslušnosti ke krajanské komunitě v zahraničí, a to na základě dokumentu o české národnosti některého z předků, a následně požádat o trvalý pobyt v ČR, i když již vykazují ukrajinské etnické vědomí. Autor dospěl k závěru, že česká politika vůči krajanům je kontraproduktivní, stimuluje krajany k odchodu do ČR a zároveň po nich požaduje, aby zůstali v zahraničí. V případě potomků krajanů existuje pozitivní diskriminace, ale tato politika znevýhodňuje mladé členy krajanských spolků, kteří nemohli prokázat českého předka. Dle autora v případě potomků krajanů nemůže mít česká etnická identita nárok na exkluzivní postavení.

Migrace potomků volyňských Čechů je ovšem zasazena do širších souvislostí, především ekonomické migrace z Ukrajiny. Autor sice uvádí, že ekonomickým

motivům nelze oponovat, ale tvrdí, že plošná aplikace ekonomických intencí nedokáže vysvětlit, proč někteří obyvatelé Ukrajiny migrují, zatímco jiní zůstávají, z jakého důvodu někteří emigrují do Ruska, zatímco jiní směřují do zemí Evropské unie, nebo proč někteří migrují mladí, zatímco jiní v pokročilém věku. Dozvídáme se, že po rozpadu SSSR směřovali ukrajinští migranti hlavně do Ruska a Polska, ale v současné době se jako nejžádanější země objevují bohaté země západní Evropy, zvláště Německo, Francie a Velká Británie. V důsledku války na východní Ukrajině dochází nejen k vnější emigraci, ale probíhá i vnitřní migrace, zejména do Kyjeva. Udržuje se kyvadlový obchod, zejména do Polska, přičemž na Ukrajinu se stále převládá levně zakoupené automobily z Evropské unie.

Na základě studia dosavadní literatury autor uvádí, že zatímco migranti ze západní Ukrajiny směřují převážně do zemí střední a západní Evropy, migranti z východní Ukrajiny emigrují do Ruska. Pro integraci s Ruskem a zeměmi Společenství nezávislých států se vyslovili v roce 2013 nejvíce obyvatelé východní (76 %), jižní (59 %) a střední (39 %) Ukrajiny, zatímco pro integraci s Evropskou unií bylo nejvíce obyvatel západní (58 %), střední (33 %) a jižní (22 %) Ukrajiny. Zatímco dříve byl průměrný věk ukrajinských migrantů 20–49 let, v současnosti je nejrozšířenější mobilita mladých ve věku 20–29 let. K ekonomickým těžkostem nezávislé Ukrajiny patří i nerovné postavení mezi vyšší, střední a nižší třídou a rozsáhlá korupce. Původně se na ukrajinské migraci podíleli převážně obyvatelé větších měst, nyní ale převažují osoby z menších měst. Paradoxně na západ směřují obyvatelé zemědělských

krajů západní Ukrajiny, zatímco z urbanizované východní, střední a jižní Ukrajiny směřují migranti převážně do Ruska. Až 20 % hrubého domácího produktu Ukrajiny tvoří peníze poukázané migranty ze zahraničí. Největší ukrajinské diaspory jsou, podle oficiálních údajů, v Rusku a Itálii.

Z Jirkovy publikace vyplývá, že nejčastěji z Ukrajiny odchází lidé s vysoko- nebo středoškolským vzděláním. Odliv mozků se týká i studentů, kteří odchází studovat do zemí Evropské unie nebo do Ruska. Ženy hledají zaměstnání v cizině hlavně jako pečovatelky (61 %), muži směřují hlavně do stavebnictví, služeb a zemědělství. K důvodům migrace patří nízký plat, nezaměstnanost a splácení úvěrů. Také studenti migrující z Ukrajiny uvádějí ekonomické důvody. Dle autora, přestože válečná situace na východní Ukrajině svádí k označení konfliktu jako hlavního důvodu migrace, Ukrajinci se přiklání k ekonomickým důvodům, protože razantně pocítili propad ukrajinské ekonomiky. Pro některé migranty je to i snaha vyhnout se službě v armádě. Stále mnoho ukrajinských migrantů pracuje ilegálně pouze na ústní dohodu nebo bez dohody.

Publikace se také zmiňuje o osvědčení o polském původu, tzv. kartě Poláka, kterou v roce 2012 vlastnilo již 46 500 ukrajinských občanů. Jen v roce 2015 bylo vydáno dalších 17 850 karet a v roce 2016 celkem 20 547. Karta umožňuje snazší imigraci, přičemž jako hlavní důvody uváděli ukrajinští Poláci lepší zaměstnání v Polsku, ozbrojený konflikt a ekonomické problémy. Hrubý domácí produkt Ukrajiny klesl ze 183 miliard dolarů v roce 2013 na 93 miliard v roce 2016.

Aktuálně doplnil Jirka svou knihu dvěma dodatky. V prvním charakterizuje

změnu situace během Euromajdanu a války na východní Ukrajině. Uvádí, že celkově se situace na Ukrajině v období válečného konfliktu značně proměnila, ve městech se rozšířila červenočerná vlajka, na silnicích se objevili vojáci antiteroristické operace působící proti separatistům a na některých místech domobrana a členové extremistické pravicové organizace Tryzub, rozšířil se nacionalistický pozdrav *Slava Ukrajinі, slava herojam*.

Druhý dodatek se vrací k situaci na Ukrajině po roce 1991. Zmiňuje se o rozkrádání státního majetku, strmém pádu průmyslové produkce, korupci, hyperinflaci a vládě oligarchů. Největší potíží zůstává šedá ekonomika (korupce, praní špinavých peněz, daňové úniky, práce na černo). Od roku 2008 autor pozoruje další snižování životní úrovně, počet obyvatel se celkově snižuje vlivem mortality a migrace.

Lze konstatovat, že kniha zaplňuje mezeru v našich znalostech současných migračních pohybů nejen potomků volyňských Čechů, ale zejména samotných Ukrajinců.

Jaroslav Vaculík

**Jaroslav Šotola – Mario Rodríguez Polo (eds.):
*Etnografie sociální mobility.
Etnicita, bariéry, dominance***

Univerzita Palackého, Olomouc
2016, 274 s.

V recenzovaném díle autoři završili svůj badatelsko-pedagogický projekt, jehož cílem, kromě realizace antropologické praxe se studenty, byla i interpretace sociální reality Romů na Slovensku.

Výjimečnost této publikace spočívá v tom, že se nevěnuje sociálně vyloučeným osadám zasaženým chudobou, ale cíleně se zajímá o lokality, kde Romové prošli ve vztahu k majoritě viditelnou vzestupnou sociální mobilitou. Sociální mobilitu tedy sleduje jako skupinovou strategii, nikoliv jako ambici jedince, který za určitých okolností může uspět (např. L. Fónadová: *Nenechali se vyloučit. Sociální vzestupy Romů v české společnosti*. Brno 2014). Sociální vzestup lokálních skupin Romů autoři prvoplánově identifikují především na základě materiální kultury bydlení. Když píšou, že se domy místních Romů neliší od domů ostatních obyvatel obce (resp. jsou v lepším stavu), navozují představu, že se jedná o Romy, kterým se podařilo úspěšně zapojit do lokální, respektive slovenské národní společnosti. Výsledek analýzy terénního výzkumu založeného na pozorování a rozhovorech však společnost Slovenska usvědčuje z něčeho jiného. Ačkoliv pro cizince/outsidery minimálně materialita sledovaných vesnic již nemanifestuje sociální, respektive etnickou hranici, pro insidery je rozdělení světa na ne-Romy a Romy stále přítomné a určující.

Kniha autorského kolektivu, který vedl Jaroslav Šotola a Mario Rodríguez Polo, své závěry formuluje na základě analýzy sociální mobility a meziskupinových vztahů Romů ve čtyřech lokalitách východního Slovenska (regiony Spiš a Šariš). Obce dostaly pseudonymy Dunajec, Jasenov, Šumvaldov a Korbany. Autoři příběh Romů a jejich osad sledují v synchronní i diachronní perspektivě. Onen útěšný současný obraz pořádaných domů, jejichž majiteli jsou lidé identifikovaní jako Romové, autoři vysvětlují na základě vývoje lokalit ve 20. a 21. století. Hovoří